



НЕ ЗАБРАВЯЙТЕ, НО НЕ ОТМЪЩАВАЙТЕ!

НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

ТРАКИЯ

Брой 2 • год. CV • 29 януари 2026 г. • цена 1 лев / 0.51 €

www.stdbg.org

Печатно издание: ISSN 1313-7611 • Онлайн издание: ISSN 2815-2638

УСТАНОВЯВАНЕ НА БЕЖАНЦИ В АСЕНОВГРАД И РЕГИОНА В ПЕРИОДА 1923–1928 Г.



На стр. 2–3

ВЕСТНИК „ТРАКИЯ“ НА 105 ГОДИНИ

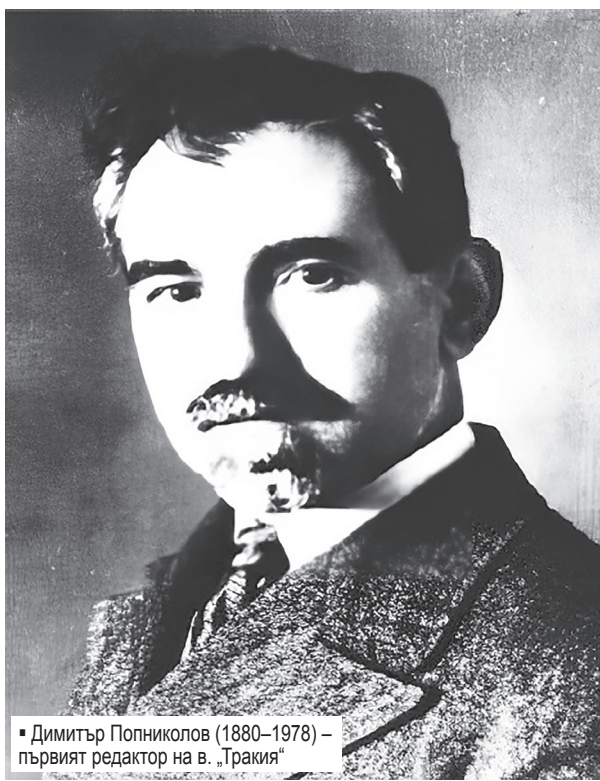
Д-Р ВАНЯ ИВАНОВА,
ГЛАВЕН РЕДАКТОР НА В. „ТРАКИЯ“

На 14 (21) януари 1921 г. в изпълнение на решенията на четвъртия конгрес на Тракийската организация, излиза брой първи на печатния орган вестник „Тракия“, чиито главен редактор е Димитър Попниколов. Съгласно чл. 8 от тогавашния Устав на организацията, всеки тракиец е задължен да го получава.

Вестникът бързо се превръща в ценен източник на информация за тракийци, увеличава тиража си и става важен пропагандатор на тракийската кауза. Върху неговите страници могат да се прочетат стотици статии за тракийските бежанци и техните протести против историческата несправедливост, начертана от Великите сили по време на Берлинския конгрес (1878), за участието им в Илинденско-Преображенското въстание (1903), Балканската (1912) и Междусъюзническата война (1913), за борбите им против Ньойския договор от 1919 г., за покрусата им след двете национални катастрофи, против подписването на Ангорския договор от 1925 г., за искането им за връщане на бежанците по родните места. Вестникът информира, че за постигане на целите и задачите на тракийци, като неразделна част от Тракийската организация се създават Тракийски младежки съюз (1924) и Тракийски женски съюз (1933).

Деветнадесетомайският преврат през 1934 г. извежда на политическата сцена правителството на Кимон Георгиев, което забранява всички политически партии и обществени организации, в т.ч. и Тракийската. Опитът на тракийци да съхранят вестника в сложната политическа обстановка се оказва неуспешен. Вестник „Тракия“ е спряна на 29 февруари 1935 г.

С поемането на властта от Отечественофронтовска коалиция на 9 септември 1944 г. в България се създава благоприятна обстановка за възстановяване дейността на Тракийската организация и нейния печатен орган. Неговият първи брой излиза на 1 май 1946 г. под името „Тракийска дума“, чиито главен редактор е журналистът Петко Караделков. Главната тема върху страниците на вестника е Парижката мирна конференция и защитата на националния интерес. От публикациите във вестника българската и междуна-



Димитър Попниколов (1880–1978) – първият редактор на в. „Тракия“

родната общественост са осведомени за настроенията и справедливите искания на тракийските българи.

Централно ръководство на Тракийската изпраща в Париж делегация, в която участва и главният редактор на в. „Тракийска дума“ Петко Караделков. За съжаление, при подготовката за

многопартийната система и политическия плурализъм. Външната политика, провеждана от страната се осъществява в условията на блоково разделение на света и започваща „Студена война“ между Изтока и Запада, при която Турция и Гърция от една страна, и България – от друга, се оказват в два различни блока в двуполусния модел на света. Така, историческите корени на тракийския въпрос се оказват преплетени с идеологията, а търсенето на неговото решение изисква да се балансира между идеология, блокова принадлежност и национални интереси.

Новата ситуация оказва влияние върху наскоро възстановената Тракийска организация и нейния печатен орган. На 20 юни 1951 г. спира в. „Тракийска дума“, с което тракийци губят важна

трибуна, играеща до този момент съществена роля за укрепването на организацията и за пропагандирането на тракийската кауза. На Тракийската организация е препоръчано да се занимава с културно-просветна дейност, а на 1 февруари 1977 г. Политбюро на ЦК на БКП решава, че Съюзът на тракий-



подписването на мирния договор България като победена страна не е субект, а обект на международните отношения и справедливите искания на страната ни не са удовлетворени.

В края на 1947 г. започват радикални промени във всички сфери на обществено-политическия живот в България, свързани с ликвидиране на

ските културно – просветни дружества е изчерпал функциите си. Като резултат Централното ръководство е разпуснато, някои от дружествата по места са включени в отечественофронтовските структури като тракийски бежански клубове, а други се разпадат.

Продължава на 6-а стр.

ЧЕСТИТ РОЖДЕН ДЕН

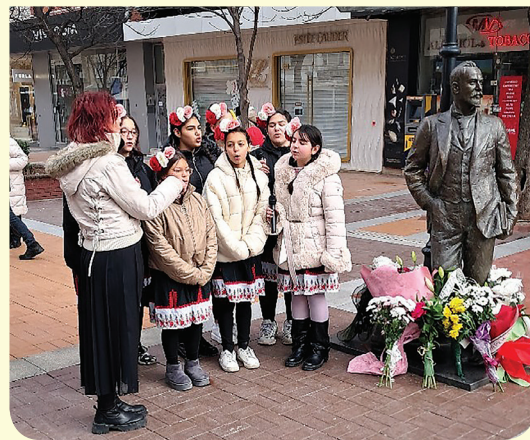
На 27 януари председателят на СДБ Красимир Преманов празнува рожден ден. Пожелаваме му здраве, любовта на хората, които обича и енергия за отстояване на тракийската кауза! Честит празник!

Почит към Алеко Константинов

ИСКРА ЧЕРНЕВА

„Човек пътува, за да види света, но и за да види себе си.“ Това гениално прозрение принадлежи на Алеко Константинов – основоположник на българския сатиричен реализъм и на организираното туристическо движение в България. Той е активен участник в културния живот на България, а с интелигентния си сарказъм придава един доста по-различен облик на интелектуалния елит на София по онова време. Идете му за гражданското общество и морал са твърде актуални и сега. Затова и днес, на 13 януари, на рождения му ден, произнасяйки името му, си спомняме не само за автора на „Бай Ганьо“ и „До Чикаго и назад“, но и за един свободен дух, една будна съвест на България, за Щастливца, загинал нелепо едва на 34 години в разцвета на своя творчески и житейски път!

Пред паметника му на бул. „Витоша“ в София се поклониха много граждани и туристи. Зорница Радонова поднесе цветя от името на СДБ.



УСТАНОВЯВАНЕ НА БЕЖАНЦИ В АСЕНОВГРАД И РЕГИОНА В ПЕРИОДА 1923–1928 г.

АЛБЕНА БОРИСОВА,
МАРИЯ СЕМЕРДЖИЕВА –
ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ, АСЕНОВГРАД

Това съобщение цели да допълни някои моменти от цялостната картина на установяване и устройване на бежанците в Асеновград и региона между двете световни войни. Без да се базираме на строги статистически данни можем да си позволим да твърдим, че десетилетието между 1920–1930 г. е съдбовно за Асеновград в няколко аспекта:

1. Демографски промени – две трети от населението на града по различни причини след военния период напуска селището.

2. Икономически промени – икономиката, базирана на традиционното лозаро-винарство вече се променя в посока тютюнопроизводство.

3. Социални промени – голяма част от сравнително богатото гръцко население напуска града и на негово място се установяват тракийски и македонски бежанци, които идват в селището „голи, боси, без дом и средства“ (Згрипаров 1969, 89).

Причините са известни – загубите на България по време на I-та Световна война и диктатът, който я заставя да подпише в Ньой „Българо-гръцка конвенция за взаимно изселване“ (27 ноември 1919 г.), „Конвенция за доброволна размяна на малцинствата“ (1920 г.), Протокол „Калфов-Политис“ (1924 г.) и финансова спогодба по въпросите за размяна на малцинствата, известна като спогодбата Моллов – Кафандарис (1927 г.).

Македония и Тракия са „ябълката на раздора“ между България, Гърция, Турция и Сърбия още преди Първата световна война. Загубата на България във тази война и обричането на изконно български земи в Тракия и Македония на чужда власт довежда населението там до безизходица.

За разлика от предишните преселения сега имаме много изселнически декларации – първокласен извор за документиране на една национална трагедия. Имаме свидетелства от пресата, решения на местните власти, постановления на държавата. Достатъчно документи, но до днес недостатъчно използвани за разкриване на драмата на стотици хиляди българи. Поради липса на сериозни проучвания по темата в Асеновград и района с настоящия текст ще търсим преди всичко личната гледна точка на участниците в събитията, като ще се опитаме да я съпоставим с официалните документи и отзвукът им в местната преса.

През 1923–1924 г. в Асеновградско пристига поредната вълна бежанци. Те са без поминък, без покрив, без възможност да изкарат насъщия си хляб, животът им е изключително тежък. Въпросът е, защо са насочени точно тук, към старата Станимака? Отговорът е лесен – в града и в Горни Воден има внушително число гърци и определящи се като такива, които според международните дого-

ворености подлежат на изселване, а имотите им биха могли лесно да се заемат от идващите от Тракия и Македония българи. Проблемът обаче е там, че гърците не желаят доброволно да напуснат родните си места, надявайки се, че времето на политически диктат ще отmine без сериозни последствия за тях. Очевидно при тази ситуация се налага намесата на сила. Въпросът пред обществото и местната власт е, как да се разреши проблемът, без да се влиза в открити конфликти с гръцкото население.

Във фонда на музея се пазят спомените на Марин Адамов:

„В Асеновград дойдох като действащ четник в Тракия, бежанец. Тогава, вследствие гръцките издевателства над българското население, преминаха масово много бежанци към България, изоставени на произвола по гари и мегдани, да спят на открито, без храна, без дрехи, болни, гладни, без медицински и какви да е други грижи...“

Спомените на Марин Адамов са ценни по няколко причини. Разбира се, в тях се разкриват

всичко гръцкото).

Първите бежанци са настанени в метоха на Бачковския манастир, в училищата „Петко Каравелов“, „Патриарх Евтимий“ и в други обществени сгради. В една училищна стая с размери 6 на 9 м. са били принудени да съжителстват 15-20 семейства. „В това положение, като сардели, те престояха около месец, месец и половина“.

Групата на Георги Арnaudов посещава Общината с настояване „да се отпусне на всяко семейство поне по една торба брашно и постепенно да бъдат настанени в по-сносни условия на живот“, но среща отказ. Местните гърци не желаят да приемат в къщите си бежанци. Четниците преминават към по-крути действия и насила настаняват група от около 60–70 семейства от с. Лъджекьой, Дедеагачко в Горни Воден. Георги Арnaudов разговаря с кмета на селото, който обаче вместо да окаже съдействие, извиква полиция от Асеновград.

„Още с пристигането си старши стражаря дига пушката срещу Г. Арnaudов и вика: – Арестуван си! Г.

пата се отправя пак към Асеновград, за да продължи работата си по настаняването на бежанците. В града се намират хора, които помагат като ятаци на Адамов и другарите му. Това са сем. Пачови от кв. „Св. Георги“, Асен-помак от Смолянско, Благой Тороманов и др.

Група бежанци от Каледжи дере – около 30 семейства, биват настанени по къщите в центъра на града, отново срещайки съпротивата на местните.

Негативното отношение на властите продължава. Георги Арnaudов се среща с окръжния съветник Щерю Запрянов, за да търси отново съдействие при настаняването на бежанците. Запрянов поема задължението да говори с народния представител Петко Разсуканов, но последния взима отрицателно становище по въпроса. Тогава Арnaudов се среща лично с него „и трябваше да го удари с бомба по главата, и тогава се беше убедил.“

На четниците, чиято основна задача е настаняването на останалите без дом и препитание бежанци, властта започва да гледа като

и Митрю Гайдаджиеви, Петко и Киро Стамболиеви, Гюзелджови, Тодор Гарев, Вълчо Грудов и др. Настаняват ги по домовете на гръцките семейства. През месец май 1924 г. идват и първите преселници от Егейска Македония: семействата на Атанас Мичоров, Димитър и Иван Авкови, Андон Бинев, Аргир и Атанас Сурлеви, Христо Филипов, Дионис Попов и др.

Тук се заселват повече от 1000 бежанци, част от тях от Западна Тракия: от Гюмюрджинско (с. Караачкьой, с. Каледжидере и др.), Деде-агачко (с. Лъджакой, с. Доган Хисар, с. Чемерен и др.), Ксантийско (с. Габрово, с. Еникьой и др.). В една къща живеят по две-три бежански и по едно гръцко семейство, като първоначално съвместното съжителство е поносимо, но впоследствие започват да се разиграват драматични събития.

Това се отразява на бъдещия състав на населението. Така започва изселването на гърците – едни заминават за Асеновград, други за Пловдив, но най-много за Гърция. Остават само 5 гръцки семейства,



■ Бежанци от с. Герман и Демир-Хисар

събитията по това време. По-важно обаче е друго: Адамов идва в Асеновград за пръв път през 1923 г., когато с още четирима четника – Борис Баналиев, Георги Иванов, Тодор Гарев и войводата Георги Арnaudов (родом от с. Чопкьой, Узункюприйско) са изпратени тук от централата на организацията в София, за да съдействат за по-бързото настаняване на тракийските бежанци „преди да е настъпила зимата...която щеше да ги унищожи окончателно“. Тази група действа в „цялото Пловдивско, Асеновградско, даже и в Тополовградско“. Казано с други думи, имаме спомени на лице, ефективно участвало в настаняването на бежанците, понякога и чрез насилствени средства.

Според тези спомени, настаняването на тракийските бежанци в Асеновградско среща отпор както от общинското управление, така и от местното население (преди

Арnaudов в същия миг вади пистолета и стреля по него, оня падна на място. Ние не стана нужда да стреляме, защото стражарите и всичко живо, дето бе там, се разбяга.“

Факт: има убийство на длъжностно лице. Въпреки този сблъсък четниците продължават с настаняването на бежанците в селото и по думите на Адамов: „За 1-2 часа свършихме работата, защото мълвата за убиването от нас на старшията и разбягването на стражарите се разнесе веднага из цялото село и всичко ни се подчиняваше.“

Вечерта след убийството четниците се изтеглят в Бачковския манастир, където имат свой познат-игумена архимандрит Паисий Пастирев. Последният обаче също има нужда да бъде респектиран „с пистолет в ръка“, след което „се подчинява безусловно“.

Манастирът става тяхна база и след няколко дневен престой гру-

па на престъпници. Обявена е награда за залавянето или убийството на Арnaudов, за ликвидирането на цялата група от Пловдив идва кавалерия, а след нея от дирекцията на полицията в София пристига и спецкоманда.

Използваме този документ, за да се придобие представа за това, че не всичко при настаняването на бежанците е преминавало безпроблемно. Една голяма част от тях са настанени трайно в с. Горни Воден. То е на 3,5 км западно от Асеновград и на 18 км северно от Пловдив. До 1924 г. /по данни на информатори и регистри/ жителите на селото са гърци (или по-скоро гърчеещи се българи – „лангери“), които през същата година започват изселването си към Гърция. Още в началото на 1923 г. пристигат първите бежанци от Западна Тракия – семействата на Калоян Милушев, Трендафил Делидимов, Петко

които по-късно също се преместват в Асеновград. А през 1930 г. част от бежанците – българи се изселват в Пловдив, Асеновград и с. Долни Воден, където образуват цели квартали. Напрегната и динамична е борбата между гърците и българските преселници. Първите не искат да напуснат селото. Имайки правото на своя страна, българите се мъчат да ги прогонят. Това продължава почти 2 години.

Отново се връщаме към разказа на Марин Адамов:

„Това е все в 1924 г. Зима идва, ние гледаме да не остане ни едно тракийско семейство ненастанено.“ Всички тези проблеми принуждават тракийските бежанци да се обединяват, за да решават съвместно проблемите си. Провеждат се събрания с цел да се уточнят подробности по настаняването.

УСТАНОВЯВАНЕ НА БЕЖАНЦИ В АСЕНОВГРАД И...

Продължение от 2-а стр.

След едно от тези събирания в с. Горни Воден, се случва следното: „...хората си разотидоха, кметът на селото, грък, се опита да ни направи засада и да ни залови. Предупредени от местни хора „обсахме къщата на кмета, пращаме едно момче да му каже че уж го викат в Общината. Кметът излиза, тръгва към общината, като мисли, че ние сме заловени, та да ни разпитва и тормози...един от нашите му тегли куршума. Кметът падна на земята. Георги Арнауудов остави бележка на коляното му, в която пишеше, че е убит от Арнауудов на тая и тая дата по тая и тая причина...“

В следващите години (от 1924 до 1930 г.) населението на Горни Воден се оформя като конгломерат от тракийски и македонски бежанци. За негов кмет след заселването на бежанците е назначен Кирко (Киро) Недялков, бежанец от Западна Тракия (1924 г.).

През 1924 г. над 300 семейства от с. Каледжидере (Ванов 1987, 114) с. Караачкьой, Гюмюрджинско (Киров 1966) и с. Габрово, Ксантийско (Коруев 1984, 97) са настанени в Асеновград. Споменават се фамилии: Згрипарови, Камушеви, Тяневи, Бобуранови, Карабекирови, Андонбееви, Янаджиеви, Тумбеви, Пашалиеви, Караманови и др.

Да отвоюваш една земя обаче не е достатъчно. Трябва да намериш сили да я задържиш за себе си и за своите поколения. Това е трудна задача, защото хората искат земя, работа, условия за живот. Все изисквания, на които трябва да отговорят жителите на града и общинският съвет на Станимака. Безпристрастни свидетели на събитията са статиите от местните вестници и протоколите на градския съвет. (Виж Приложение). В тях четем за усилията на гражданите да откликнат на нуждите на новите си съседи – да им дадат парцели за жилища и земя за обработване, брашно и храни, да ги освободят от данъци, дори да нарекат улиците на новите квартали според техните желания.

През разглеждания период населението на Станимака и село Горни Воден представлява смесица от преселници, дошли от над 30 села и градове на Егейска Македония и Беломорска Тракия. Дошли тук, за да опазят своята идентичност, национална принадлежност. Постепенно са приобщени към станимашкото общество, в началото посрещнати със смесени чувства, дори враждебно, те стават част от живота на този град и околностите му, променят облика му, запазват българщината тук. Дошли от Беломорска Тракия съсипани материално, гладни и боси, те все пак успяват – благодарение на трудолюбието си, да закрепят материалното си положение, в повечето от случаите занимавайки се с отглеждане на тютюн. Бежанските квартали започват да се оформят сравнително подредени, чисти, дори благоустроени. За това допринася и благородната инициатива на известната в Станимака тютюнопроизводителна коопера-

ция „Асенова крепост“, а и на общинската управа, отпуснали средства за докарване на вода и „други подобрения“ в квартала им.

Бежанците – тежката болест на стария град Станимака, многото грижи и проблеми, многото човешка мъка, многото болка по изгубените родни места. Това е наследството за Асеновград от сподобата за размяна на малцинства, това е драмата на много поколения българи.

В заключение ще си позволим да цитираме извадки от вестник, излизал в Станимака в разглеждания период и от протокол на заседание на общински съвет. Те са достатъчни за един добър финал на нашето съобщение.

В-к „Крепост“, бр.12, 8 юни 1922 г.

„Знайте вие граждани и духовници, че бежанците са съвестта на българския народ и че когато те гаснат и потъмняват – гасне и тъмнее нашата съвест...“

Протокол №4/20.II.1929 г. – В него се споменава, че новият общински съвет е избран на 4 ноември 1928 г. На това заседание Христо Драголов (кмет) чете платформата на този съвет. Наред с проблемите, които предстоят да се разрешат, новите перспективи за „бъдащи доходи“, културни въпроси, четем и тези редове: „По

№156/16.III.1923 г. – „Освобождават се от строителни такси всички бежанци, желаещи да строят в бежанския квартал“

№160/29.V.1923 г. – „Да се уволни в интерес на службата градския инженер Петър Динков по повод оплакване на група бежанци, които го обвиняват в бюрократизъм“

№11/28.X.1923 г. – „Да се раздадат парцелите на манастирските ниви край Пловдивско шосе на бежанци – бездомници“

№17/3.XII.1923 г. – „Решение: да се иска разрешение от Главна Дирекция на ТПС /трудова-поземлена собственост/ да разреши парцелите в м. „Баждарницата“ /70.5 дека/, да се раздадат на бежанци.“

1924 г.

№4/6.VIII.1924 г. – Съобщава се, че в училищата са настанени бежанци, а училищното настоятелство иска да бъдат настанени другаде, за да се ремонтират училищата.

№25/21.X.1924 г. – Поименен списък на бежанци

1925 г.

№78/10.VIII.1925 г. Съобщава се, че кмета е пътувал спешно до София, за уреждане въпроса по настаняване на бежанците.

1926 г.

№17/2.VII.1926 г. Кметът докладва, че за бедните бежанци /македонци и тракийци/ в града поради глада са закупени 40 торби браш-

гарминов му се отпуска помощ за издръжка – 200 лв.

№37/29.VIII.1927 г. Определят се имена на новите улици. Между тях вече срещаме имената „Тракия“, „Македония“, „Ксанти“, „Порто Лагос“, а улица „Гръцка“ се преименува в „Бежанска“.

1928 г.

№76/5.I.1928 г. VI. Споменава се за поддържане на безплатна трапезария за бедни деца на бежанци /организирана още през 1926 г. от Американска квакерска мисия/ за поддържане на 200 деца. Също се споменава, че на свещеноиконом Владимир Димитров са дадени от БЧК 40 000 лв., за да се поддържа и благоустроява тази трапезария.

1930 г.

№70/24.XII.1930 г. VIII. Кметът докладва, че предвид особеното положение, в което е поставен града с изселването на гърците и заселване на принудително изселените от Тракия и Македония българи и довършване големите предприятия в града /водоснабдяването, железницата и пр./, е изготвил изложение до „меродавните фактори“, с което да се молят да облекчат Станимашка община. Чете се „Изложение за тежкото икономическо състояние на гр. Станимака“: „Конвенцията за размяна на малцинствата най-чувствително засегна гр. Станимака, от който в продължение на няколко

земя, но като се има предвид, че от общата площ на Станимашко землище, възлизащо на 33.734 декара околните села са завладели постепенно чрез закупуване следната земя /изброена по села, общо 9909 дек./, ясно личи, че градът ежегодно губи своята земя...По състоятелните заселници, дошли по-рано, са успели да построят 120 собствени къщи /и с помощта на БЗБ/. Това е картината на града, краските в която не са особено приятни.“

Вестник „Родопско ехо“:

В брой 105 от 23.II.1927 г. се говори за необходимостта от подобряване състоянието на улиците в новия бежански квартал, построяване на водопровод и снабдяване с електричество. „Надяваме се че общинската власт ще вземе мерки и скоро задоволи нуждите на бежанците“.

Брой 114 от 20.IV.1927 г. съобщава за комитет, който ръководи безплатна кухня за бежанските деца, също така, че е получена сумата 80 000 лева изпратени от Софийски „Червен кръст“ за тукашната безплатна трапезария за бежанските деца.

Брой 118 от 18.V.1927 г. съобщава: „На 14 този месец градът ни бе посетен от г. Лафонтен 1, подпредседател на белгийския сенат и други господа. След като се осведоми за положението на бежанците, посети кооперация „Асенова крепост“ и Бачковския манастир. На връщане гостите минаха през с. Горни Воден, където видяха ужасното положение на бежанците.“

Брой 164/4.IV.1928 г.: „да облекчат поне малко тежкото положение на маса изнемогващи бежанци, които не месо и яйца, а хляб насущний не могат да си купят. Прочее – помогнете им.

Брой 3/4.III.1926 г. – „Надникнете в първоначалните училища в града“. Виж обр.1.

Брой 6/25.III.1926 г. – „Бежанците гинат“. Виж обр.2.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Архив на Асеновградска община – Фонд 55, ДА-Пловдив
2. Вестник „Родопско ехо“, течение от 1924 г. до 1928 г.
3. Никола Филипов, „Воден през вековете“, 1996 г.
4. Георги Згрипаров. Село Каледжидере. София, 1969 г.
5. Основен фонд на отдел НННИ, ИМ-Асеновград: Христо Даскалов-Личен фонд 11
6. Петър Коруев. Село Габрово, Ксантийско. София, 1984 г.
7. Регистри на с. Горни Воден: – Домова книга, 1949 г.; – Емлячен регистър, 1949 г.; – Лични регистрационни карти на жителите.
8. Спомагателен фонд на отдел НННИ, ИМ-Асеновград: – Ангел Ванов. Село Каледжидере, Гюмюрджинско. Поминък, бит и народни обичаи-селищна монография. 1987 г. – Спомен на Димитър Димов Киров, 1966 г. – Спомен на Марин Адамов, 1966 г.

Източник: Сите българи заедно



■ Бачковски манастир

бежанския въпрос: По силата на конвенцията за малцинствата по-голямата част от гръцкия елемент напусна града, за да отиде в родната си и там да съдействува на своите съотечественици в мегаломанията им. Добре дошло за нас, ние прибрахме българския елемент и го запазваме от денационализиране и изтребване. Някога историята ще рове в архивите, за да очертае този спорен въпрос, до колко отишлите там носят произхождението си от Елада, но наш патриотичен дълг е да помислим за онова, което тук остава...“

Приложение:

Из „Протоколна книга на градския съвет на гр. Станимака“, ДА-Пловдив, фонд 55, Архив на Асеновградска община. 1923 г.

но за 21.200 лв. и раздадени им. Моли да се одобри разхода.

1927 г.

№15/4.V.1927 г. Предложение да се сложат имена на безименните улици от новия бежански квартал

№16/16.V.1927 г. Чете се заявление от жителите на бежанския квартал, с което искат улиците и площада в бежанския квартал да бъдат наименовани на градовете и селата, от където са дошли.

№19/28.VI.1927 г. Заявление на кмета, че ще свика публично събрание в училище „П. Евтимий“ за разясняване на бежанците разпределението на фондовите земи.

№20/1.VII.1927 г. Разглеждат се същите проблеми, изнасят се данни за много своеволия по разпределение на земите.

№23/15.VII.1927 г. XII. По заявление на бежанеца Григор Ша-

години се изселиха около 800 семейства и се заселиха около 1100 семейства от Македония и Тракия...Новодошлите от различни краища, предимно със слаби материални средства, в продължение на няколко години получиха около 4500 декара земя както следва: 290 семейства по 10 декара, 15 семейства по 15 дек. и 88 семейства по 20 декара. Тези семейства са подпомогнати със средства за инвентар и семена, но тая помощ е много малка...От горното ясно личи, че от 1100 семейства само 393 са оземлени и гарантирани със сравнително малка площ – едва 11.5 декара средно на семейство, останалите 707 семейства не са оземлени и оставени на произвола да търсят работа. Градът би могъл да поеме и настани и тия семейства, ако разполага със своя

ТРАКИЙКИ ПРАЗНУВАТ БАБИНДЕН

Бабинден е български празник, отбелязван на 8 януари (или на 21 януари по стар стил). Той е посветен на „бабите“, които помагат при раждане, и на младите булки и невести, които са раждали. Обредността през този ден е подчинена на желанието да се засвидетелстват почит и уважение към възрастните жени, които са „бабували“ на родилките.

Още преди изгрев слънце майките с деца от една до тригодишна възраст отиват на чешмата да налеят прясна вода. В котлето с водата пускат стрък босилек или здравец. Вземат калъп сапун и една нова кърпа и се отправят към дома на бабата да ѝ „полеят“. Обредното поливане на бабата-акушерка се извършва под плодно дърво в градината. След поливането жените даряват бабата с риза, чорапи и ѝ дават да пийне ракия и вино.

На обед булките и невестите се събират на празнично угощение. Всяка жена носи прясна погача, баница, варена или печена кокошка и бъклица с ракия или вино. Целуват ръка на бабата и ѝ подават подноса с храната. Дъщерите и снахите на бабата подреждат дълга и богата трапеза, около която сядат всички присъстващи. След обед на трапезата у бабата започват да идват и мъжете.

За тракийци, преживели една от най-големите трагедии в българската история през 1913 г., детският живот е нещо свято и те традиционно почитат Бабинден.

КРУМОВГРАД

НЕДКА ОНОВА

С много настроение премина и тазгодишния Бабинден, организиран от Община Крумовград и НЧ „Христо Ботев 1914“, с дейното участие на жените от дружество „Тракия – 1922“. Празник, на който отдаваме дължимото на всеотдайния и високоотговорен труд на акушер – гинеколозите и акушерките, и почитаме приноса на хората, допринесли за развитието на родилната помощ в България.

Спазена бе традицията с поливане ръцете на бабата-акушерка от младата майка. Ритуалът протече под звуците на тракийска песен, съдържаща наричания за здраве и пожелания да се раждат повече деца. Своя поздрав към бабите направиха децата от детските градини, изпълнявайки стихчета и песни. Самодейците от Тракийско дружество „Тракия 1922“ – Албена Палазова и Лили Караджова внесоха допълнително настроение и смях с кратка сценка „Бабешка работа“, и заредиха всички присъстващи с положителни емоции. Прочетено бе и стихотворение-поздрав към акушерката, чийто автор е Лили Караджова, потомка на тракийци. Празникът продължи с викторина и танци.

ХАСКОВО

Членовете на читалище „Тракия 2008“ и Тракийското дружество „Георги Сапунаров“ в Хасково отбелязаха Бабинден с ритуала подливане. Те представиха традицията, с която от стари времена се отдава почит на най-възрастните жени в общността, помагачи на родилките при раждането и в отглеждането на здрави рожби.

Прозвуча наричането „Колкото капки има във водата, толкова деца да има в къщата“, с което българинът изразява желанието си за повече детски гласове във всеки дом.

Поздрав за празника отправи председателят на хасковското Тракийско дружество Кирил Сарджев, който отбеляза, че силата на тайнството, което предците ни са изпълнявали на Бабинден, е в запазването на семейството и семейните традиции. Той посочи, че отговорност на читалищата е да съхраняват българските обичаи.



■ Хасково



■ Крумовград



ЛАЗАР НАЛБАНТОВ, ЗАМ.- ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
ТД „СТРАНДЖА“, БУРГАС, ЧЛЕН НА ВК НА СДБ

В конферентната зала на етнографския музей към РИМ-Бургас бе представен новият продукт на Тракийско дружество „Странджа“ гр. Бургас – сборникът „Странджански песни за морето“.

На събитието присъстваха Стефан Колев – председател на ТД „Странджа“, гр. Бургас, Диана Саватова – заместник-кмет по култура и вероизповедания към Община Бургас, д-р Иванка Делева – гл. уредник „История“ и Росица Топалова – гл. уредник „Етнография“ към Регионален исторически музей Бургас, тракийци и граждани на град Бургас.

Продуктът „Странджански песни за морето“ е реализиран по проект по оперативна програма „Националния план за възстановяване и устойчивост“, процедура BG-RRP-11.020 – „Схема за безвъзмездна помощ в две сесии „Създаване на български продукции и копродукции в сектора на КТИ и промотирането им на европейските и международни пазари за изкуства“, с фокус върху социалното включване, децентрализацията на културния живот и подобряване



„СТРАНДЖАНСКИ ПЕСНИ ЗА МОРЕТО“ – НОВ СБОРНИК, СЪХРАНЯВАЩ ФОЛКЛОРНАТА ПАМЕТ НА СТРАНДЖА

на достъпа до качествена българска култура.

Проектът включва и издаване на музикален албум със странджански песни, записан на CD, който представя автентичното звучене на включените произведения. Така печатното и аудио изданието изграждат цялостен културен продукт, насочен към съхраняване и популяризиране на нематериалното културно наследство.

Книжният вариант включва текстове и професионално нотиране на 18 традиционни странджански песни, тематично свързани с морето и представите на човека за него, което ги прави достъпни, както за изпълнители и музиканти, така и за изследователи и любители на българския фолклор. В изданието са поместени професионални фотоси на странджанското черноморско крайбрежие и културно-исторически текстове, които представят произхода, значението и мястото на песните в традиционната култура на Странджа.

Съставител на сборника са народният певец Лазар Налбантов – заместник председа-



тел на ТД „Странджа“ в гр. Бургас, който е и член на Върховния комитет на СДБ.

Проектът цели да запази и разпространи странджански фолклорни песни, като създаде качествени аудио и печатни продукти, които да бъдат достъпни за широката публика. Създаването на албум и книга, както и преводът им на английски език, ще помогнат за стимулирането на търсенето и разширяването на достъпа до културно съдържание чрез използване на цифрови и традиционни канали за разпространение.

Лазар Налбантов изказа благодарност към ръководството на ТД „Странджа“ гр. Бургас, благодарение на което, чрез кандидатстване по оперативната програма дългогодишната му идея се е реализирала. В представянето съставителят сподели, че в народните представи морето представлява сложен обект, природна сила натоварена с многообразна символика. То осигурява поминък, осигурява път за търговия и връзки, но в същото време се явява и културна граница.

Продължава на 7-а стр.

ПОЛЯ ТЕРЗИСТОВА (1900–1985)

ДОЦ. ГЕНОВЕВА МИХОВА –
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ТНИ, ФИЛИАЛ ГР. ВАРНА

Продължение от миналия брой

За всеки случай носи в чантата си почетния знак на Тракийския съюз с лика на кап. Петко Войвода, за да удостои някого от тях, ако много се отличи със старанието си.

През 1946 г. в Париж е свикана международната конференция, която следва да изработи мирните договори между страните победители и победени, отразяващи резултатите от Втората световна война. Една от националните ни каузи която стои пред България е да отхвърли териториалните претенции на южните ни гръцки съседи и да защити идеята за връщането на Западна Тракия. По този повод в официалната българска делегация са включени представители на Централния съюз на тракийските дружества в България (Димитър Маджаров, Никола Спиров, Ламби Данаилов и др.), а Георги Димитров прави специална среща с представители на централното му ръководство, за да обсъди с тракийци аргументите в защита на тази българската позиция. На тази среща е поканена и взема участие и Поля Терзистова.

Ръководството на възстановената тракийска организация включва в дейността си възграждането на практики, заемащи традиционно място в десетилетната ѝ работа. Сред тях са ритуалите за отдаване почит на Капитан Петко войвода в дните на раждането и кончината му. Те стават част от общоградския протокол, по който отбелязването им се осъществява с участието на официалните лица, ръководители на структурите на държавното управление и на гражданското общество. Прилага се и военен ритуал с представителна рота и оркестър на Военноморския флот. Поля Терзистова е в центъра и на идеята публично преклонение пред подвига на Войводата да намери израз и чрез построяването на паметник, съответстващ на заслугите му към Отечеството и тракийската организация. Такъв е построен и открит на 14 юни 1959 г. с голямо шествие и тържество. Разположен е първоначално в градинката на Окръжна болница, преместен през 1975 г. на площада пред новия Тракийски дом. Паметникът е дело на скулпторката Соловея Ленкова под ръководството на проф.



Любомир Далчев. Изработката е на каменоделеца Кольо Брациклийски. Постаментът е проектиран от архитект Жечко Чолаков. Сред нереализираните идеи на Поля Терзистова остава създаването на музей, посветен на величавото дело на Петко Киряков.

Освен активност и заемане граждански позиции в неправителствения сектор, варненската тракийска организация се насочва към издигане на свои представители като кандидати за общински съветници в местната власт. В изборите за народни съвети и съдебни заседатели през 1949 г. в състава на Градския народен съвет са избрани 12 тракийски кандидати, което е почти една четвърт от общия му състав. С подкрепата на своите кандидати, тракийци си осигуряват авторитетно лоби в изпълнителната власт.

Те дават подкрепата си на новата мечта на леля Поля – построяването на нов модерен Тракийски дом, тъй като старият е станал тесен за изявите на разрасналата се по обхват и функции тракийска организация. Членовете ѝ тогава са вече 1700. На 28 декември 1967 г. тракийци приемат като коледен подарък от варненската общественост и плод на собствените си действия първата копка на новия дом. Прави я Ламби Данаилов, след него замахва с кирката и леля Поля. Откриването му става пак по коледните празници на 29 декември 1970 г., когато кмет на Варна е тракиец Атанас Николов. За това време ръководството на организацията под председателството на Поля Терзистова е посветила на проблеми на изграждането му 61 заседания.

Към тракийския дом се създават художествени колективи за странджански песни и обичаи, театрални групи. В лицето на Никола Бозаджиев, Видка Попова, Гургана Дренчева, Георги Германов и десетки други, както и на техните родове, Поля Терзистова намира автори, художествени ръководители, както и изпълнители, които включват в културния календар на Варна и областта тракийската тематика и неповторимия тракийски фолклор.

Възстановяват се дружествата в Нова Шипка, Кривини, Дъбравино, Синдел, Яворово и др. Уникални практики създават дружествата в селата Тополи, Аксаково, Владиславово, Приселци, Долни чифлик, Долен близанк, Белоградец, Ягнито и др. Някои от тях инициират създаването на музейни сбирки с тракийски носии, пресъздават и представят обичаи на тракийска сватба, коледуване и др., възраждат нестинарските танци върху жива жаравя.

През 1974 година местната тракийска организация отдава заслужена почит и уважение на Поля Терзистова, за която годината е юбилейна от гледна точка на 50-годишното ѝ участие като неин активен функционер и дългогодишен ръководител. Проследен е летописът на цял един живот, отдаден без остатък на тракийската кауза. Припомнени са приносите и заслугите ѝ. На гърдите ѝ блестят множество ордени и медали, знак за обществено признание и благодарност. Развълнувана и достолепна, с достойнство и с чувство за изпълнен дълг тя приема поздравленията на генерал Иван Хариев, председател на Централното ръководство на Съюза на тракийските дружества в България, чийто дългогодишен член е самата тя, на представителите на тракийските дружества от страната, на обществеността и съратниците си от Варна и окръга. Един заслужен звезден миг в изпълнения ѝ със смисъл и полезност живот, отплата за една жизнена реалност, в която доминират съзидание, щедрост, самоотверженост, човеколюбие. Тези качества са ключ за разгадаване обаянието и величието на личности от рода на Поля Терзистова. И за да бъде последователна докрай, тя не забравя да заръча да я изпратят от този свят с химна на тракийци „Ясен месец“.

Това необичайно изпращане се случва през 1985 година.

ВЕСТНИК „ТРАКИЯ“ НА 105 ГОДИНИ

Продължение от 1-а стр.

Нерешен остава и тракийският въпрос, който до 1947 г. е въпрос за обединяване на земите, населявани през вековете от хора, говорещи български език, за събиране в Отечеството на онези земи, върху които е създадена и утвърдена българската нация. До 1947 г. свободна Тракия в границите на България е общобългарски национален идеал.

След 1947 г. същността на тракийския въпрос е свързана с необходимостта от отстояване правата на тракийските бежанци не само като имуществен проблем, а и като проблем за защита на техните човешки права. Нерешеният тракийски въпрос продължава да стои с пълна сила и след 1990 г. пред държавните институции и пред възстановената Тракийска организация (7.02.1990).

На 4 юни 1990 г. излиза първият пилотен брой на в. „Тракия“, а от м. януари 1991 г. вестникът започва да излиза два пъти месечно като орган на Съюза на тракийските дружества в България. Вестникът съдейства за възстановяване структурите на Съюза, системно и последователно отразява трагедията на тракийските българи, техните

борби за освобождение и популяризира тракийската кауза, възникването и развитието на тракийското движение и неговата организация. Върху неговите страници намират място биографиите на тракийските герои и ръководители на национално-освободителното движение, важни моменти от историята на тракийци, честванията в памет на бележити дати и събития.

Днес в. „Тракия“ е единствената трибуна със сериозни исторически и актуални публикации, която целогодишно



отразява събитията, свързани с тракийската кауза, мероприятията, организирани на национално и регионално ниво. На всички нас се пада високата чест да съхраним вестника, защото съдбата на тракийци е част от съдбата на България, към която нямаме право да сме безучастни.

Богатият и разнообразен през годините принос на вестника за съхранение на историята на тракийските българи и тяхната организация дава основание на дългогодишния председател на Тракийския научен институт проф. Иван Филчев да го определи като „непресъхващ източник на високо патриотично съзнание и възпитание“.

През настоящата година, в която ще честваме исторически юбилей – 130 години от началото на организираното тракийско движение в България, с гордост може да заявим, че вестник „Тракия“ се утвърди като институция за съхранение на паметта и българската идентичност. Затова съм убедена, че и след 105 години ще има кой да отвори страниците на нашия вестник, за да търси исторически факти и информация.

Честита годишнина!

ИВАН МАМИРЕВ Е ИЗБРАН ЗА ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ОБЛАСТНИЯ СЪВЕТ НА СТДБ В ОБЛАСТ КЪРДЖАЛИ

КРАСНОДАР БЕЛОМОРСКИ, ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ЦР НА СТДБ

На 17 януари 2026 г. в град Кърджали се проведе заседание на Областния съвет на СТДБ за област Кърджали. На заседанието присъстваха Краснодар Беломорски, зам.-председател на ЦР на СТДБ, отговарящ за дейността на Съюза в Централните и Източни Родопи, чл.-кор. проф. Георги Михов, член на ЦР на СТДБ; Ангел Коджаманов, член на Върховния комитет на СТДБ; Мариана Ликова, председател на ТД „Тракийско сърце“, гр. Кърджали, Даниела Коджаманова, председател на филиала на ТНИ в града, Иван Мамирев, председател на ТД „Тракия 1922“, Крумовград, и Веселин Костов, зам.-председател на ТД „Тракия 1922“, Крумовград. Заседанието се проведе при следния

ДНЕВЕН РЕД

- Избор на председател на Областния съвет за област Кърджали
- Предложение за изготвяне на програма за работа на

филиала на Тракийския научен институт, насочена към провеждане на изследвания и публикации, свързани с тракийското наследство в област Кърджали.

По първа точка бе обсъдено предложението на Централното ръководство на СТДБ за председател на Областния съвет – Кърджали, да бъде избран Иван Мамирев. С дейността си до момента той се е доказал като деен, инициативен и с административен опит, запознат с тракийската тематика в региона и предан на тракийската кауза. Единодушно присъстващите подкрепиха предложението и Иван Мамирев беше избран за председател на Областния съвет на СТДБ в област Кърджали.

По втора точка от дневния ред бе възложено на Председателя на Областния съвет да окаже необходимото съдействие и контрол за разработване на програма за работа на ФИЛИАЛА на ТНИ в Кърджали, насочена към публикуване на изследвания, свързани с тракийското наследство в област Кърджали.



„СТРАНДЖАНСКИ ПЕСНИ ЗА МОРЕТО“ – НОВ СБОРНИК, СЪХРАНЯВАЩ...

Продължение от 5-а стр.

В екипа, реализирал това мащабно и трудоемко начинание участват различни специалисти, учени и изпълнители, между които проф. дин Диана Радойнова от Бургаския държавен университет „Проф. д-р Асен Златаров“, доц. д-р Наталия Рашкова от ИЕФЕМ – БАН, композитора Ташо Барулов, професионалният фотограф Христо Анастев, народната певица Ирена Станкова и музикантите от оркестър „Жарава“, гр. Бургас.

Проектът „Странджански песни за морето“ и неговите продукти предстоят да бъдат представени на международните сцени в Рим, Париж, Прага и Виена.



ОБЯВА

ТЪРСЯ ПОТОМЦИ НА БЪЛГАРСКИ РОДОВЕ ОТ С. КАВАКЛИ (ЛОЗЕНГРАДСКО)

Интересувам се от информация и връзка с потомци на български семейства от село Кавакли, Лозенградска област (дн. Република Турция), напуснали родното си място в края на XIX – началото на XX век.

Моите предци са се установили впоследствие в село Долно Ряхово, Силистренско.

Интересувам се от всякакви сведения, спомени, имена, родствени връзки или насоки, които биха помогнали за възстановяване на родовата памет.

За контакт:

Пламен Христов

E-mail: arch.plamen.hristov@gmail.com

тел.: 0883 555 046

Честито!

Централното ръководство на Съюза на тракийските дружества в България и редакционната колегия на вестник „Тракия“ честити на рождениците

на Съюза през месец февруари:

Теодора Каракостова – Кърджали..... 3 февруари
Христо Калоферов – Варна..... 3 февруари 1948 г.
Мария Божкова – София..... 7 февруари 1952 г.
Николина Белчева – Любимец..... 14 февруари 1944 г.
Тодор Каваков – Димитровград..... 28 февруари 1946 г.
Юлия Върбанова – Ямбол..... 5 февруари 1959 г.
Жана Ибришимова – Ямбол..... 7 февруари 1942 г.
Костадин Боев – Ямбол..... 8 февруари 1942 г.
Йовка Михалева – Ямбол..... 10 февруари 1948 г.
Калина Христова – Ямбол..... 11 февруари 1946 г.
Станка Иванова – Ямбол..... 12 февруари 1947 г.
Вълчо Саракостов – Ямбол..... 24 февруари 1950 г.
Вълчо Димов – Ямбол..... 28 февруари 1958 г.

ТРАКИЯ – Орган на Съюза на тракийските дружества в България – София 1000, ул. „Стефан Караджа“ 7А, тел.: 02/987 48 96

Абонирайте се!

Каталожен
номер

759

Издава: Върховният комитет

Редакционна колегия: Главен редактор д-р Ваня ИВАНОВА, чл.-кор. на БАН проф. Васил ПРОДАНОВ, акад. Иван ГРАНИТСКИ, Искра ЧЕРНЕВА, д-р Динко СТРАНСКИ, Хубен СТЕФАНОВ;

Тодор КОРУЕВ Дизайн: Мария БУДЕВА; e-mail: stdb_sofia@abv.bg, факс: 02/987 57 53

БАНКОВА СМЕТКА

СТДБ (за вестника)

IBAN: BG34STSA93000001682816 BIC: STSABGSG

Банка ДСК ЕАД, клон 1, ул. „Княз Ал. Батенберг“ – София 1000

КОРЕСПОНДЕНТИ: Димитринка СМОЛЕВА (София) 0886 746 044; Христо ХРИСТОВ (Варна) Недка ГОСПОДИНОВА (Перник) 076/60 13 67; Радостина ПРАМАТАРОВА (Средец); Стефан МИЛЕВ (Маджарово); Веска ЛАМБОВА (Шумен) 0877 71 85 03; Светла ЧЕРНОГОРОВА (Сливен); Донка ДИМОВА (Карнобат) Златка МИХАЙЛОВА и Анаета ГЕОРГИЕВА (Хасково) 0894 044 420; Мария ИВАНОВА (Ямбол) Светлана ПЕЕВА и Валя ГЕОРГИЕВА (Поморие); Недка ОНОВА (Крумовград).

Изпращайте текстове не по-дълги от 4 стандартни машинописни страници (1800 знака).

ПЕЮ ШИШМАНОВ – СИМВОЛ НА РОДОЛЮБИЕ И ЖЕРТВОГОТОВНОСТ ЗА СВОБОДАТА НА БЪЛГАРИЯ

150 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА РОДОПСКИЯ ВОЙВОДА

ЗЛАТКА ПЕТРОВА, ПРЕДСЕДАТЕЛ
НА ТД „РОДОПСКА СЛАВА“, ГР. СМОЛЯН

Илинденско-Преображенското въстание в Македония и Одринска Тракия през 1903 г. е продължение на българската национална революция от епохата на Възраждането. То е най-значителната изява в освободителните борби на българското население в Македония и Одринска Тракия, ръководено от Вътрешната македоно-одринска революционна организация (ВМОРО). Величаво събитие от историята на българския народ, Илинденско-Преображенското въстание е непресъхващ извор за патриотизъм и вяност към идеите на свободата.

Сред видните имена на дейци и войводи на ВМОРО като Гоце Делчев, Яне Сандански, Христо Чернопеев, Георги Кондолов, Михаил Апостолов, се нарежда и това на родопския революционер Пею Шишманов. С неговото име и дело е свързано изграждането, развитието и дейността на Вътрешната македоно-одринска революционна организация в Средните Родопи. Той е и председател на боевото ръководно тяло на Пети Ахъчелебийско – Скечански (Смолянско – Ксантийски) революционен район, войвода на районната чета по време на Илинденско-Преображенското въстание от 1903 г. и на доброволчески отряд през Балканската и Междусъюзническа война 1912–1913 г.

На базата на документални материали, съхранявани във фонд „ВМОРО – Централни Родопи“ и „Колекция Балканска война“ в ТД „Държавен архив“ – Смолян, както и на реликви от Илинденско – Преображенското въстание във фондот на РИМ „Стою Шишков“ – Смолян, в настоящето научно съобщение се разкрива жизнения път и големия принос в националноосвободителните борби в Средните Родопи на известния революционер-войвода Пею Шишманов. Той е неразривно свързан с най-важните моменти от историята на Смолянския край – Илинденско-Преображенското въстание от 1903 г. и освободението от османско владичество през 1912 г.

Пею Иванов Шишманов е роден на 14 февруари 1876 г. в известното комитско село Карлуково (дн. с. Славейно, Смолянска област). Произхожда от известния славейновски род Шишмановци, който в края на XIX и началото на XX век оставя важна следа в обществено – историческото и културно развитие на Среднородопието. Син е на известния родолюбец и общественик Иван кехая Шишманов. Начално образование получава в родното си село при по-големия си брат Вълко. След това продължава в Пловдивската гимназия. През 1898 г. е приет във Военното училище в София. Тук сред юнкери и преподаватели, той е завладян от идеите на тайната

македоно-одринска революционна организация. Запознава се с революционните дейци Гоце Делчев, Дамян Груев и Лазар Маджаров. Този факт се оказва решаващ за по-нататъшното му развитие.

След две години, поради здравословни проблеми е принуден да прекъсне образованието си. Посветен в тайните на организацията, Пею Шишманов се завръща в родното си село, за да работи за подготовката на предстоящото въстание. Вълчо Сарафов му възлага ръководството на революционната дейност в с. Карлуково.

Работата му като учител в класното училище на селото до 1903 г. е само прикритие на революционната дейност. Той създава в родното си място комитет и разширява революционната мрежа и в други селища на Среднородопието. Като организационен ръководител постига успех, дължащ се на неговите лични качества – твърдост, въздржаност, скромност и безпределна преданост към делото. „Скромността му бе отличителна черта. Повечето мъчалив, отмерен, търпелив и винаги с мнението не изпреварваше, а чакаше другите да се изкажат. С това правеше впечатление на загадъчен мъдрец“ – пише за него съратникът му Никола Гюмюшев.

През деня Шишманов преподава в училището, а вечер обикаля по домовете и убеждава връстниците си в идеите за освобождение. Най-преданите членове и сътрудници са и негови родственици. Шишмановият род става стълб на революционното и четническото движение. Местният комитет привлича и първенците на селото. Те са посветени и заклети единично или групово пред Пею Шишманов, Никола Хаджипетров и представител на Чепеларския пункт. След това става масовото заклеване, организирано пак от Шишманов, което доказва авторитета на вой-



водата. За това свидетелстват и дешифрираните списъци, съхранявани във фонд „ВМОРО – Централни Родопи“ на ТДА – Смолян. От тях е видно, че само за пет месеца от средата на септември на 1900 г. до средата на февруари 1901 г., свещена клетва полагат 107 члена, от които четири са жени. Войводата Шишманов е заверил тези списъци с псевдонима „Черногорски“, а с. Карлуково е отбелязано с псевдоним „Имаретово“. Всеки член на организацията е вписан с пореден номер, собствено и бащино име, оръжието, което притежава и месечния членски внос. Под №1 в първия списък е вписан Пею Иванов Шишманов – войвода, който притежава револвер и плаща ме-

сечно 6 гроша“. Следват имената на другите, заклети в делото негови братовчеди. Така през 1901 г. се създава карлуковската чета със седалище Имаретдере (дн. Хайдушки поляни). Войвода става Вълко Райчев Шишманов – Кичука, а подвоевода и знаменосец Никола Пеев Шишманов. Основната задача е събиране на средства и защита на местното население.

До началото на 1903 г. цялото карлуковско население е посветено и сътрудничи на святото дело. Христо Караманджуков, който е един от ръководителите на организацията пише: „Това село бе единственото в Родопската област, дето всички, абсолютно всички мъже и жени, стари и млади, бедни и бо-

гати, бяха посветени на делото та даже и куруджията (пъдаря) Садък Каршалийски, българомохамеданин от съседното село Виево. Важното е, че всички свещено пазеха тайната на движението. Затова единствено тук не стана никакво издателство, никаква афера, макар че някога нелегалните дейци и чети да пристигаха и да се движеха дори денем“.

Организационните умения на Пею Шишманов имат изключително въздействие за революционизиране на населението. Той не одобрява действията на ръководителите на Чепеларския пограничен район на ВМОРО Вълчо Сарафов и Вълчо Антонов (Сеченката), и спасява организацията от някои крайни действия. В началото на 1902 г. в Карлуково става спор между Костадин Нунков и Антонов относно свикването на Пловдивския конгрес. Антонов, който бил против свикването на конгреса заплашва с убийство Нунков. Само авторитета и респекта на Шишманов подобряват отношенията и спира саморазправата. Като ръководител на организацията той планира дейността на въстаническите сили, разпределя оръжието и определя наказанията, като се допитва до революционния съвет. Той е привърженик на методите на убеждението, поучението и е категорично против терора и смъртното наказание. Винаги зачита мнението на местното население и съгласува с централния комитет в Одрин относно смъртните наказания, които се предприемат само в краен случай, когато засяга много компрометирани личности.

На 13–15 април 1902 г. се провежда Пловдивския конгрес на Одринския окръжен революционен комитет. В него вземат участие изявени ръководители на ВМОРО като Гоце Делчев и Михаил Герджиков, и голям брой представители на районни комитети. Конгресът в Пловдив – посочва Хр. Караманджуков – „изглади много недоразумения и свади между революционните дейци, начерта пътищата за затягане дисциплината в организацията и даде мощен тласък на движението. Главна задача на бъдещата дейност се поставяше подготовката и снабдяването му с оръжие“.

За изпълнение на решенията на Пловдивския конгрес на 6 май 1902 г. Гоце Делчев, придружен от Костадин Нунков пристига в революционния пункт в с. Проглед. Поради опасност от конфискуване на оръжието се извършва спешна акция по пренасянето му на магарета и на гръб в Имаретдере и Карлуково. Тук Гоце Делчев се среща и с Пею Шишманов, когото познава още от Военното училище, и му отправя предложение да поеме ръководството на пункта. Шишманов приема при условие, че център на организацията ще бъде Карлуково, където да продължава да учителства, а нелегалните членове и четниците да бъдат в базата на Имаретдере. Също се запазват каналите от селищата Манастир, Чепеларе и Проглед. След дадените подробни указания на новия пунктов началник за масовизиране на делото и подготовката за общонародно въстание Гоце Делчев продължава за Пловдив.



Четата на войводата Пею Шишманов. 1903 г. Снимка: държавен архив Смолян

Продължава в следващия брой